

CONTROL ARQUEOLÒGIC A L'ENTORN DEL CARRER COMAPEDROSA-AVDA. DE RHODE (ROSES, ALT EMPORDÀ)

MEMÒRIA

DESEMBRE 2015

Nom: Entorn carrer Comapedrosa-Avinguda De Rhode

Municipi: Roses

Comarca: Alt Empordà

Direcció de la intervenció: Maribel Fuertes Avellaneda

Data de la intervenció arqueològica: 12-31 de gener

Nº d'expedient de la intervenció preventiva: 518-K121 N 630-2015/1-11776

Maribel Fuertes Avellaneda

Desembre 2015

ÍNDIX

1. Fitxa tècnica	4
2. Introducció.....	5
3. Situació geogràfica.....	6
4. Motivacions i metodologia de la intervenció.....	8
4. 1. Motivacions de la intervenció.....	8
4. 2. Metodologia emprada.....	9
5. Antecedents històrics. Intervencions Anteriors	10
5. 1. Antecedents històrics de la zona.....	10
5. 2. Intervencions anteriors a la zona.....	20
6. Desenvolupament de la intervenció.....	25
7. Conclusions.....	36
8. Bibliografia.....	38

Annex 1

Planimetria

1. FITXA TÈCNICA

Nom: Entorn carrer Comapedrosa-Avda. De Rhode

Municipi: Roses

Comarca: Alt Empordà

Coordenades UTM: x: 513706.3 y: 4679372.8

Tipus d'intervenció: preventiva

Activitat portada a terme: control arqueològic

Tipus d'estructures localitzades: ----

Cronologia: -----

Crèdits de la intervenció:

Promotor: Ajuntament de Roses

Direcció: Maribel Fuertes Avellaneda
Tel. 00.34.657.30.45.88
mbfuertes@gmail.com

Resum de la intervenció:

Paraules clau: control arqueològic, Ciutadella de Roses, riera de la Trencada.

La intervenció arqueològica efectuada va consistir en el control de les obres per soterrar l'illa de contenidors CS-28 i l'ordenació de l'entorn al carrer Comapedrosa- Avda. de Rhode. Les obres es trobaven condicionades a control arqueològic degut a la proximitat de l'emplaçament a diversos jaciments arqueològics localitzats a la zona, entre ells el recinte de la Ciutadella de Roses. El control arqueològic va consistir en el seguiment de tots els rebaixos realitzats a l'obra i el resultat de la intervenció va resultar negatiu.

2. INTRODUCCIÓ

L'acord pres per la comissió territorial del patrimoni cultural el dia 19 de setembre de 2014 sobre el projecte d'obres provisionals per soterrar l'illa de contenidors CS-28 i ordenació de l'entorn al carrer Comapedrosa-Avda. de Rhode (exp. 164-14), promogudes per l'Ajuntament de Roses, condicionava les obres a la realització d'un control arqueològic.

Degut a aquest condicionant, el dia 2 de gener de 2015 (R/E0392E/3), la senyora Montse Mindan i Cortada, alcaldessa de l'Ajuntament de Roses, va sol·licitar una intervenció arqueològica preventiva a l'indret que havia de transcórrer entre les dies 12 i 31 de gener de 2015 sota la direcció de l'arqueòloga Maribel Fuertes Avellaneda. Un cop emès l'informe favorable per part de l'arqueòloga territorial de Girona, el dia 5 de gener, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

La intervenció arqueològica autoritzada ha estat realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2008, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació dels expedients.

La intervenció va consistir en el control arqueològic de les obres d'obertura dels rebaixos projectats. El seguiment dels treballs va donar un resultat arqueològic negatiu. Presentem, en aquesta memòria, una descripció de les tasques desenvolupades.

3. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El terme municipal de Roses té 45,91 km² i és situat a la costa septentrional de l'ampli golf de Roses. Comprèn les terres del sector SW de la península del Cap de Creus. El litoral de Roses va des de Cala Jóncols —al límit amb Cadaqués— fins a l'antic grau de Roses, una de les boques de l'antic estany de Castelló, al límit amb Castelló d'Empúries. Els altres municipis veïns són el Port de la Selva i la Selva de Mar, a la banda septentrional, i Palau-saverdera a ponent.

El carrer Comapedrosa i laavinguda de Rhode es troben ubicats al oest del nucli urbà de Roses. A pocs metres de la muralla occidental de la Ciutadella, a l'oest de la Ciutadella i de la riera de la Trencada.

Les coordenades UTM dels indrets són:

Carrer Comapedrosa-Avda De Rhode : x: 513706.3   y: 4679372.8

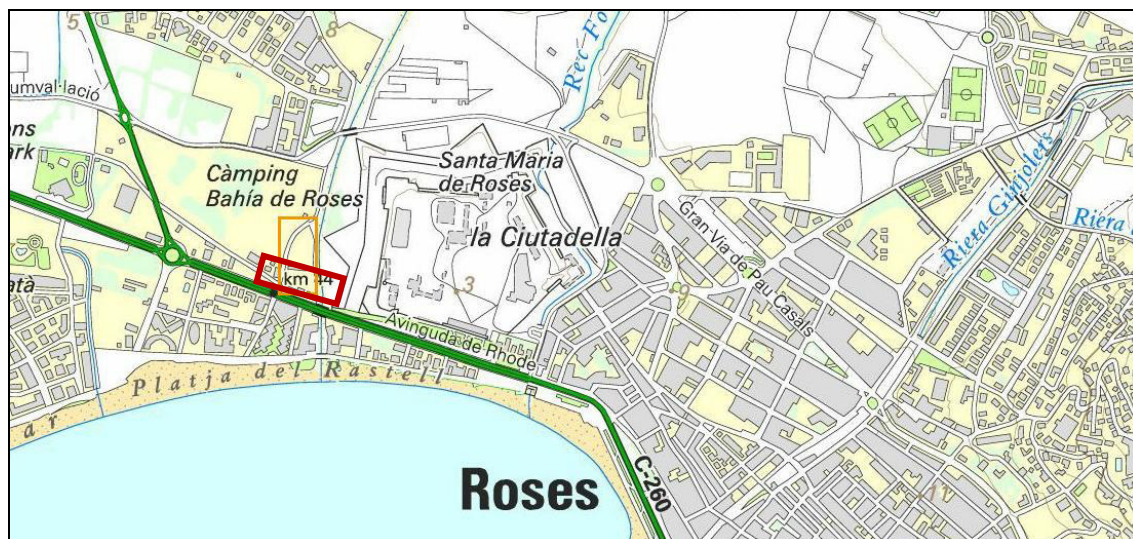

Fig. 1.- Ubicació del carrer Comapedrosa-Avda. De Rhode (Font: Institut Cartogràfic de Catalunya).

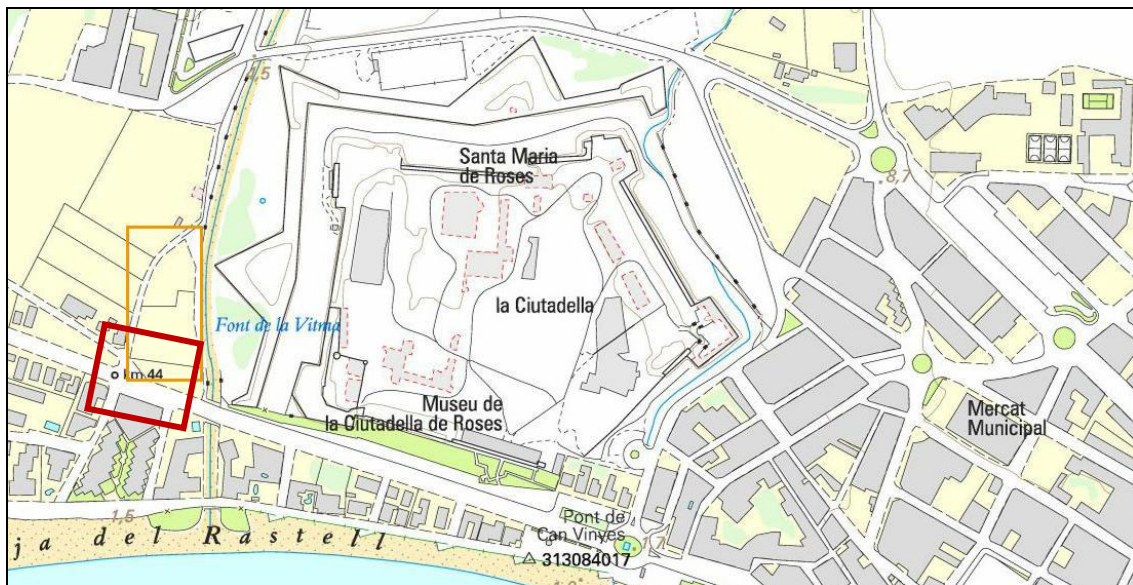

Fig. 2.- Detall de la situació del carrer Comapedrosa-Avda. De Rhode (Font: Institut Cartogràfic de Catalunya).

Fig. 3.- Imatge de la ubicació del carrer Comapedrosa-Avda. De Rhode (Font: Institut Cartogràfic de Catalunya).

4. MOTIVACIONS I METODOLOGIA DE LA INTERVENCIÓ

4. 1.- MOTIVACIONS

L'estiu de l'any 2014, L'ajuntament de Roses va iniciar els tràmits per realitzar unes obres per soterrar l'illa de contenidors CS-28 i l'ordenació de l'entorn al carrer Comapedrosa-Avda. de Rhode. L'objecte del projecte era realitzar l'obra civil per instal·lar l'illa de contenidors soterrats (CS-28) al costat de muntanya de l'avinguda de Rhode a l'alçada del carrer Comapedrosa, ordenar la cruïlla d'ambdós vials i donar continuïtat i ampliar la vorera existent. La superfície de l'actuació ocupava 830 m2.

L'actuació es situava dins el pla de millora urbana (PMU5-Ciudadella) i de protecció de la Ciudadella de Roses.

L'ajuntament va demanar consulta a la Comissió territorial del Patrimoni Cultural de Girona (expedient164/14) i aquesta en la reunió, que va tenir lloc el dia 19 de setembre de 2014, va acordar emetre un informe favorable no vinculant. Aquest acord, emès el 3 d'octubre de 2014, considerava que degut a que l'àrea de realització del projecte se situava molt a prop de la Ciudadella de Roses -important jaciment amb restes que abasten un ampli període cronològic- l'expectativa arqueològica del lloc en el que es preveia desenvolupar el projecte era molt alta. I que per tant, era del tot imprescindible que les obres es realitzessin amb control arqueològic i d'acord amb la normativa vigent sobre el patrimoni arqueològic. L'acord, també remarcava que si en el transcurs de les obres de control es possessin al descobert restes, aquestes s'haurien d'excavar i proposar-ne el tractament.

L'objectiu del control arqueològic va consistir en el seguiment visual dels rebaixos i moviments de terres projectats a l'obra, per tal de determinar la possible afectació sobre les restes arqueològiques d'aquest jaciment protegit, o bé de qualsevol altre resta arqueològica que no hagués estat documentada fins aquell moment.

4. 2.- METODOLOGIA

Els treballs realitzats durant la intervenció van consistir en el seguiment dels rebaixos efectuats pels operaris de l'obra.

El control d'obra va consistir en la realització de la vigilància o seguiment preventiu dels moviments de terres provocats per l'execució del projecte d'obra. Aquest tipus d'actuació es basa en el control visual de les obres que s'efectuen en una zona on és possible l'aparició de restes arqueològiques.

Durant el desenvolupament de la intervenció es va realitzar un registre fotogràfic de tot el procés. Presentem, en aquesta memòria, les imatges més representatives.

5.- ANTECEDENTS HISTÒRICS. INTERVENCIIONS ANTERIORS

5.1.- ANTECEDENTS HISTÒRICS DE LA ZONA.

La zona on s'ha realitzat el control de les obres de soterrament dels contenidors que contemplava el projecte d'obra, es troba a la banda sud-oest del recinte de la Ciutadella de Roses, declarat el 23 de febrer de 1961, Conjunt Històrico-Artístic de Caràcter Nacional.

Aquesta fortalesa militar renaixentista, encercla dins el perímetre de les seves muralles una successió d'ocupació de l'indret amb una cronologia documentada des de la fi del segle VI aC fins pràcticament l'actualitat.

D'entre les restes documentades a l'interior de la ciutadella cal destacar l'establiment grec que, malgrat que les fonts clàssiques el fan recular a abans d'inicis del segle VIII aC, no s'ha pogut demostrar amb anterioritat a la fi del segle VI aC, amb un període important entre els segles IV-III aC, del que es coneix l'anomenat barri hel·lenístic. Cal esmentar, també, les restes d'un edifici termal romà, datat al segle II dC i l'*edifici A* que funciona plenament al llarg del segle V dC. Aquesta construcció se situa en un moment històric important per a la ciutat de *Rhode*, període documentat també per altres destacables elements com són, resumidament, les estructures localitzades al subsòl del temple romànic de Santa Maria de Roses, relacionades amb una probable *cella memoriae* paleocristiana, a més de l'àmplia necròpolis que s'estén al seu entorn, junt amb la possibilitat de l'existència en aquests segles d'un bisbat antic. Un conjunt d'evidències que ens mostren una certa activitat en època baix-imperial i tardo-romana (Puig *et al.*, 1994: 19). Destaca, també, a l'interior de la Ciutadella l'interessant conjunt medieval format per les restes del monestir de Santa Maria, d'alguns dels murs de les cases que s'havien construït al seu recés i el propi recinte fortificat de la vila. Aquestes restes testimonien les traces d'una població prou important, frenada, en la seva evolució, per la construcció, en el mateix solar, de la fortalesa militar a mitjans del segle XVI.

La Ciutadella de Roses estava formada per unes muralles de planta pentagonal, amb 5 baluards també pentagonals, amb un fossat al seu davant, un glacis o plataforma exterior fortificada amb mitges llunes i

defenses triangulars que s'adossaven als murs. Al seu davant, a més a més, una àmplia esplanada assegurava una bona defensa artillera de la plaça forta, seguint les tècniques modernes de la guerra. Així doncs, al s. XVI, el monestir i la vila medieval de Roses quedaren encerclats per una Ciutadella militar, que comptava amb grans casernes per a la guarnició, especialment al centre i al costat de llevant. Poc després el monestir (1592) era incorporat com a filial del de Sta. Maria d'Amer pel Papa Climent VII, encara que una petita comunitat de monjos hi continuava vivint fins al 1792. La població de Roses va quedar així sota la protecció reial directa— «a Roses són gent de rei que tiren bombes i bales»—, dintre del recinte emmurallat militar, encara que continuà existint com a municipi.

La gran reforma estructural de la vila no es produirà fins la segona meitat del segle XVII, a partir de les conseqüències del setge francès del 1645, molt més greus que les sofertes per la població de la vella vila medieval durant les anomenades Guerra Gran i Guerra del Francès, de la fi del segle XVIII i inicis del segle XIX. Els resultats d'aquest enfrontament seran greus a partir d'aleshores, poca cosa quedarà de l'antiga trama medieval de la vila. Així es pot observar en un plànol de la fi del segle XVII. A partir de la segona meitat del segle XVII, amb la formació d'un raval proper a la Ciutadella pel costat de llevant, la població de Roses es desenvoluparà fora les muralles, on creixerà amb força al llarg del segle XVIII, gràcies a les activitats econòmiques relacionades amb el comerç marítim (PALOU, 1994, p. 2). Finalment, la fortificació renaixentista de la Ciutadella, important bastió de defensa de la badia, serà militarment anul·lada en els primers anys del segle XIX.

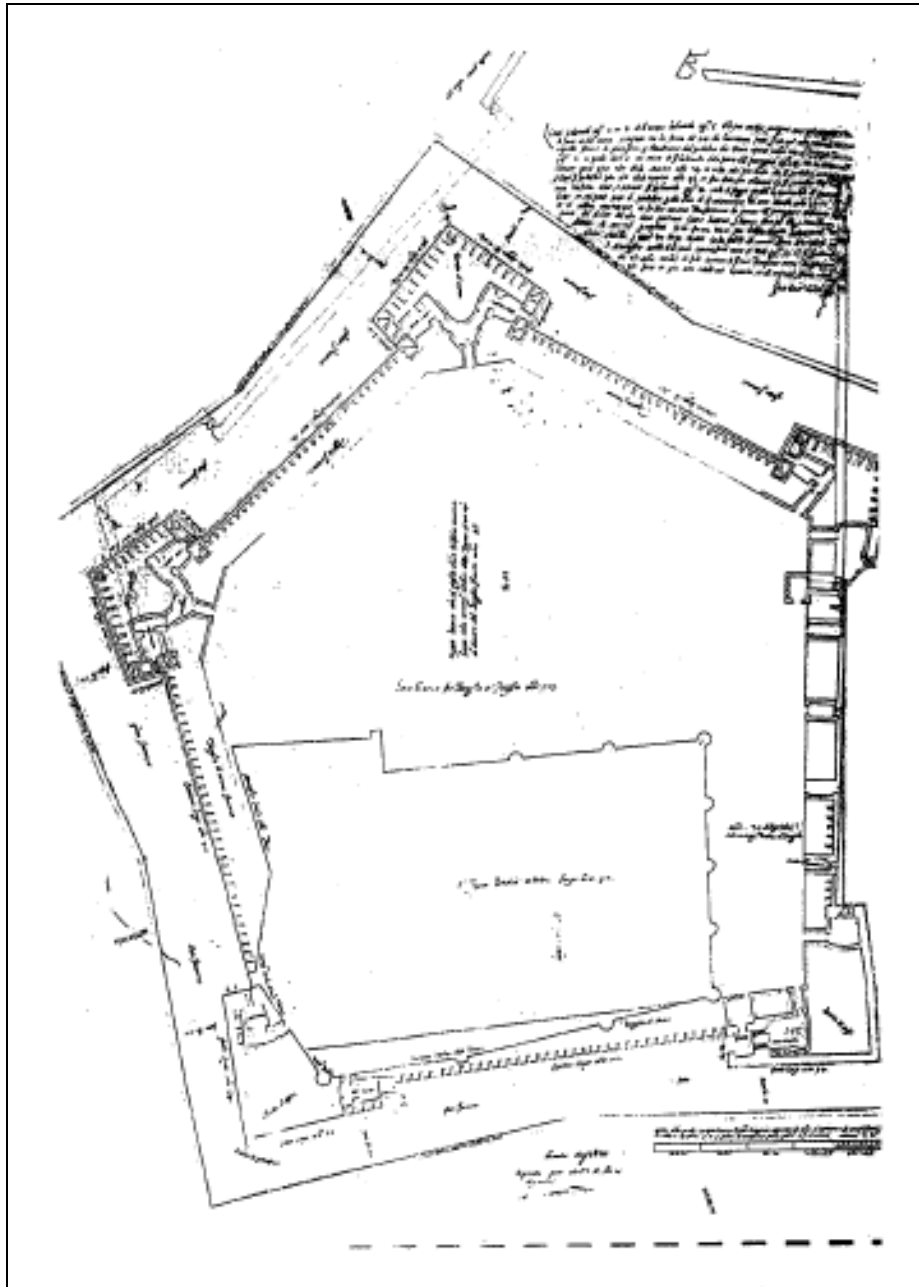

Fig. 4.-. L'enginyer italià Giovanni Batista Calvi es va fer càrrec de la direcció dels treballs basats en un nou traçat que es concretà en la construcció de la Ciutadella, a partir de l'any 1551. Plànol del projecte de fortificació de la Ciutadella de Roses de l'enginyer J.B. Calvi, de l'any 1552, on es reproduïx el perímetre de les muralles medievals que quedaran integrades dins la nova obra. (Font de la imatge: Puig *et ali.* 1994: 23).

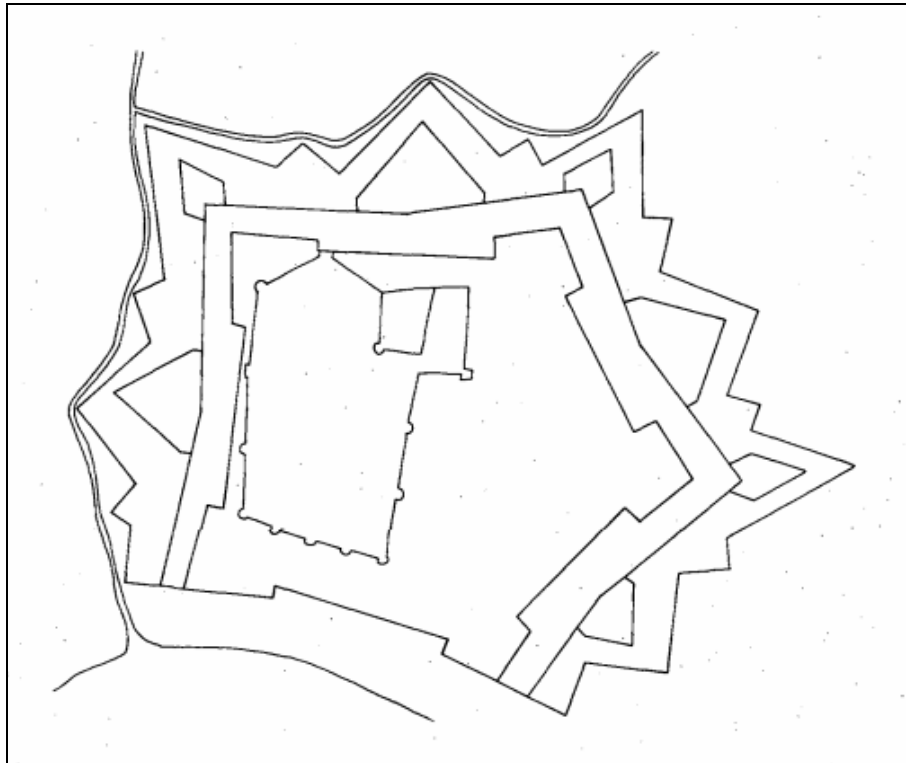

Fig. 5.- Construcció de la fortificació renaixentista per damunt del recinte medieval es pot observar la modificació del curs de les rieres per tal d'adaptar-les al contorn de la Ciutadella (dibuix Anna Maria Puig).

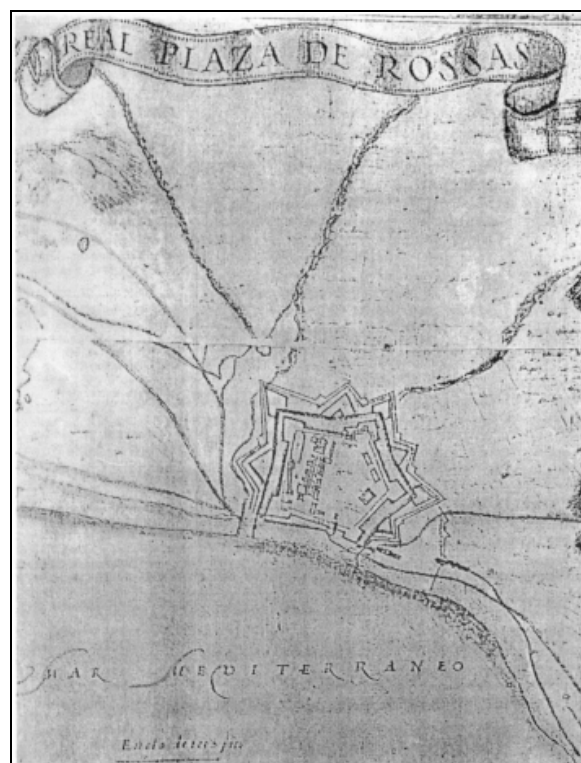

Fig. 6.- La Ciutadella de Roses al s. XVII, segons Ambrosio Borsano (segons RIURO, 1965) (Tarrús et alii. 1989: 327).

Segons la publicació Aigua, Ciutat i Territori a la Roses renaixentista realitzada per Pablo de la Fuente, el coneixement del problema referent a la riera de la Trencada –també anomenada d'en Martí– en la definició de la ciutat fortificada ideada per Calvi es troba bàsicament a partir de dos documents.

El primer és una carta, amb data 6 de febrer de 1553 en la que Calvi fa esment al príncep Felip, de la necessitat *"di fare la cortina de la riviera verso castiglione et quella dove viene la porta, per essere in parte dove laqua del rio potria offendere il terapieno"*.(De la Fuente :6) on es parla de la necessitat d'executar el folre en maçoneria de les cortines entre els baluards de Sant Joan, Sant Jordi i Sant Andreu, pel risc que aquests dos terraplens poguessin ser danyats per una crescuda de la Trencada. Calvi, en el seu discurs en italià, introdueix aquesta riera amb la paraula castellana río acompanyada de l'article determinat. Aquest document, per ell mateix, ja qüestiona les afirmacions en relació amb l'existència del rec Fondo en aquesta època, tal com alguns autors defensen. L'enginyer llombard defineix l'existència d'un únic cabdal fluvial dins de l'àmbit de la seva actuació.

El segon document és una relació enviada també per Calvi al Consejo de Guerra el 22 d'octubre d'aquell mateix any, sobre la solució que el problema requeria: *"levaremo li aque et riviere intorno de la muraglia co fare il tiraglio del fosso et con un modo que a Dio piacendo spero dirlo a bocha a sua Alt^a. Il quale senza ni una spesa si acomodarano questo aque et riviere che hora danificano a Rosas"*. Aquest document informa amb precisió que cap curs d'aigua incideix directament sobre el perímetre del cos de la plaça forta. Ho fa a l'entorn de la muralla, cosa que, tal com ja s'ha dit, fa que la descripció de Calvi qüestioni novament el pretès curs del rec Fondo abans de la seva actuació. Tot i això, d'una poc reflexiva lectura del document podria arribar-se a pensar que les riviere de Calvi poden ser traduïdes per rieres. Però, aquesta possibilitat, cal descartar-la, atès que en italià aquest vocable significa ribera o costa, que en qualsevol cas defineix el marge d'un curs d'aigua. L'equivalent més estès de riera en italià és fiumicino, derivat de fiume. De l'anàlisi d'ambdós documents es desprèn que el problema generat pel riu –la Trencada– és la possibilitat que una crescuda afectés tant la cortina que mira cap a Castelló, paral·lela al curs principal, com la

cortina de la porta de Terra. Atesa aquesta circumstància es podria suposar que el curs final de la riera es bifurcava en dues branques a ambdós costats del turó de Santa Maria. Tot i això, hi ha una sèrie d'elements que introdueixen el debat sobre quin era, a mitjan del segle XVI, el curs d'aquest braç oriental de la Trencada. Sobre aquesta qüestió cal recordar que Calvi incideix en el fet que cap curs d'aigua repercuteix sobre el cos de la plaça forta, la qual cosa sembla una aparent contradicció. Un element que contribueix a manifestar que, en aquell moment, el braç oriental, almenys, està sec és el fet que, durant els treballs anteriorment realitzats per Pizaño al perímetre exterior del sector oriental de la muralla baixmedieval –execució d'un nou terraplè i excavació d'un fossat contigu–, l'enginyer castellà documenti la presència d'aigua dolça, però per sota del nivell del terreny. A més, segons La Fuente, és prou significatiu que els capbreus des de 1304 fins a 1551 no documenten cap afrontament vers aquest accident. Aquest aspecte demostra que amb anterioritat a la construcció de la moderna plaça forta, aquest ramal era ja de poca importància. Un altre element que comença a definir la qüestió és l'etimologia del topònim Trencada. A l'Empordà cinccentista, el trenquament era conegut com el fenomen de desbordament dels rius, el qual afectava tant els cultius com les infraestructures tals com rescloses, molins, sínies, etc. Atesos els elements aportats, en el moment de la conversió de Roses en una moderna plaça forta, hi havia un únic curs fluvial dins l'àrea d'afectació. No obstant això, quan la riera es desbordava, si seguim l'essència del topònim, se'n trencava el curs i l'excedent hídric s'obria pas per una antiga llera que, tal com veurem més endavant, havia estat controlada per l'acció antròpica anterior, ja que, com ja s'ha dit, en els capbreus entre els segles XIV i XVI, estudiats per Marcel Pujol, no queda documentada. Si ens atenem al text de la citada relació d'octubre de 1553, per a la construcció del glacis era necessari assecar prèviament els aiguamolls i redreçar ambdues ribes de la Trencada, tant el llit principal com l'antiga branca, ja assecada en aquell moment. El problema es deriva de saber quina era la llera de la Trencada abans del seu desviament. Aquest aspecte es pot conèixer a partir de dos factors. En la citada relació parla de la baixa despesa que suposava la reubicació. Aquesta dada permet concloure que dins d'aquesta no s'havia de canviar la desembocadura al

mar de la Trencada. En aquest cas sí que s'hauria encarit notablement els costos. Per això és molt útil seguir el traçat dels terraplens bastits per Pizaño en aquell sector l'any 1544. Analitzem el front format pels baluards D i E de Pizaño. De la comparació amb l'experiència duta a terme per aquest enginyer a Perpinyà, on el front format pels baluards de Sant Martí i Sant Francesc aprofita com a fossat el rec de la Bassa, sembla clar que el curs de la Trencada també fou reutilitzat per Pizaño com a fossat del front occidental. Com que el cabdal regular de la Trencada no afectava el cos de la muralla, cal plantejar-se les raons que portaren Calvi a treure la riera per fora del perímetre exterior. A més de les raons militars, en aquest cas el factor civil condicionà aquesta mesura, la de l'adequació higiènica. Aquí, de forma evident, com en altres aspectes del seu projecte, Calvi pren com a referència Vitruvi, el qual estudià els problemes de les ciutats construïdes a l'entorn d'aiguamolls. Sens dubte Calvi va tenir present aquest referent en el cas rosinc, on s'esmenten els problemes sanitaris que provoquen les maresmes d'aigua dolça (La Fuente: 13). No cal dubtar que Calvi tenia en compte aquesta qüestió, i més encara quan ell va ser víctima del paludisme durant la seva actuació a Roses, tal com s'ha dit en la introducció d'aquest treball.

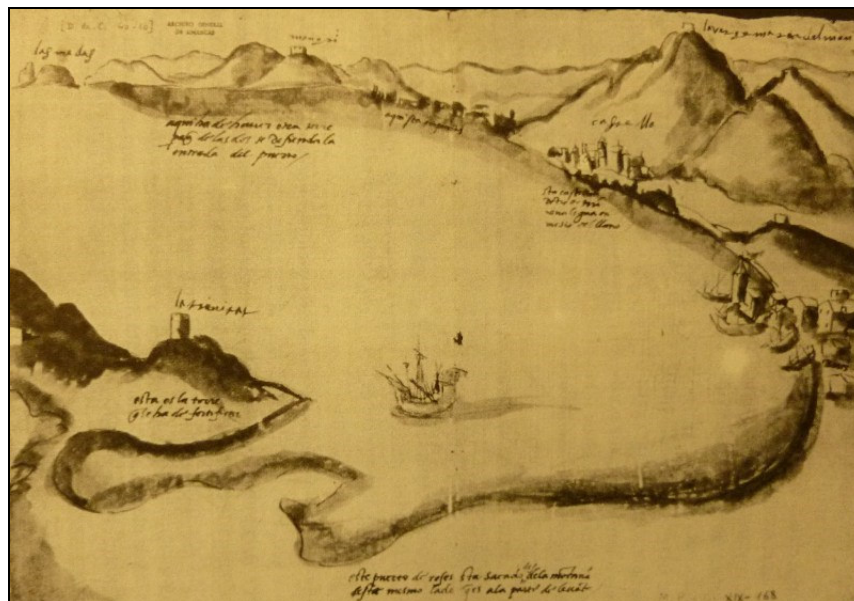

Fig. 7.- Dibuix del Golf de Roses l'any 1543, abans de la construcció de les Muralles, presa des del Puig Rom, on s'observa parcialment el nucli de la població amb diverses naus i barques atracades o varades davant de la seva façana marítima. Alhora, caldria no oblidar que l'actual recorregut de la riera de la Trencada, en època medieval, passava més a prop de la vila. (Font: Lluís Buscató).

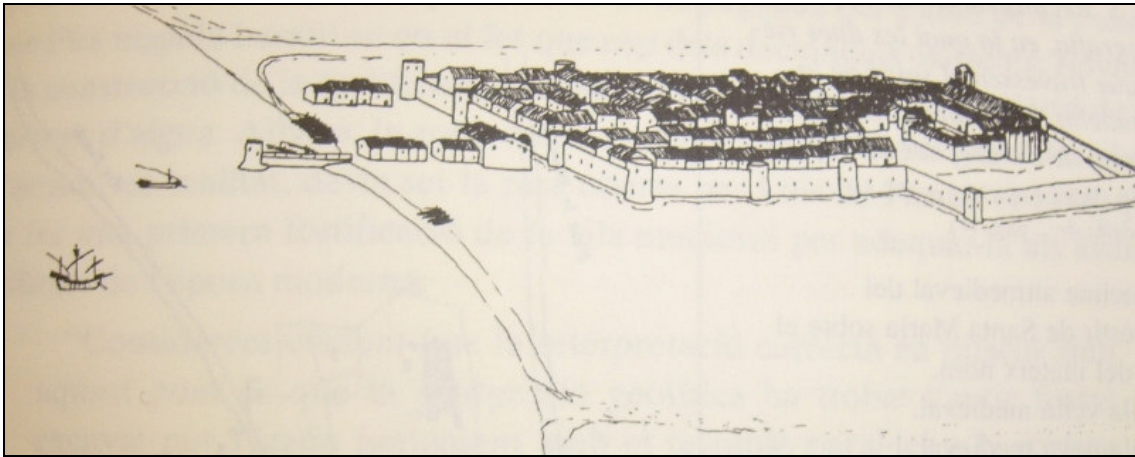

Fig. 8.- Vista ideal de la vila i el port de Roses al segle XV (autor: Marcel Pujol).

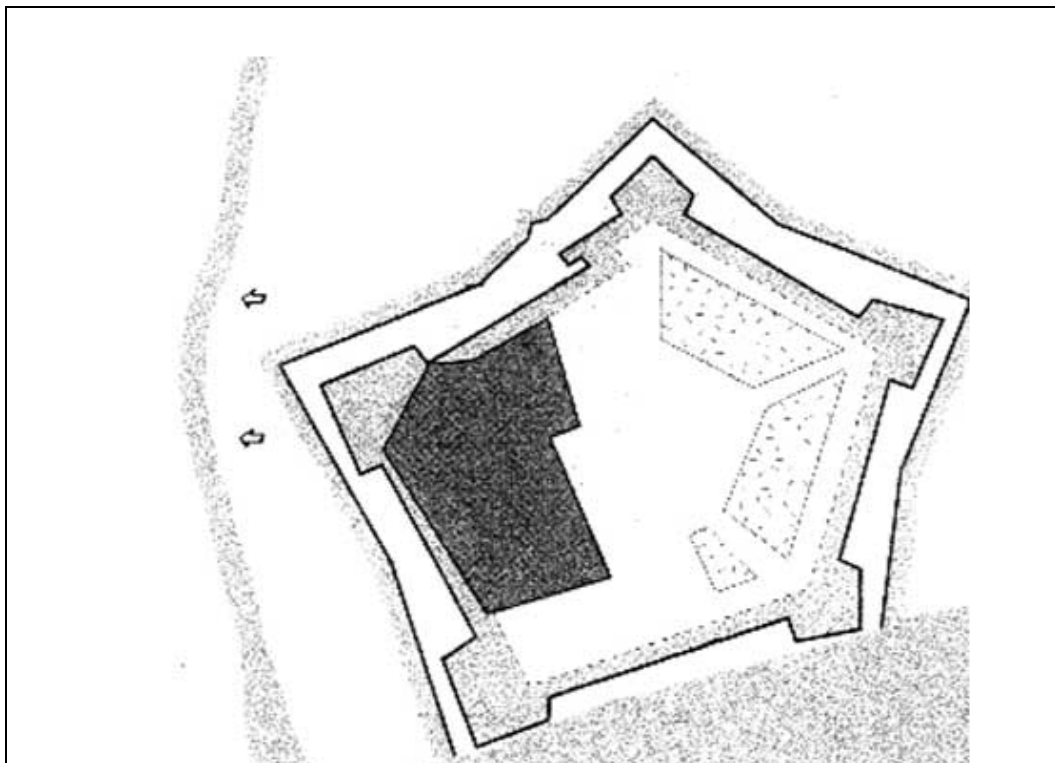

Fig. 9.- Segons La Fuente (2002), Calvi, en el projecte definitiu de la plaça forta (1552), modificà el curs de la trencada tant per raons militars com civils (salubritat).

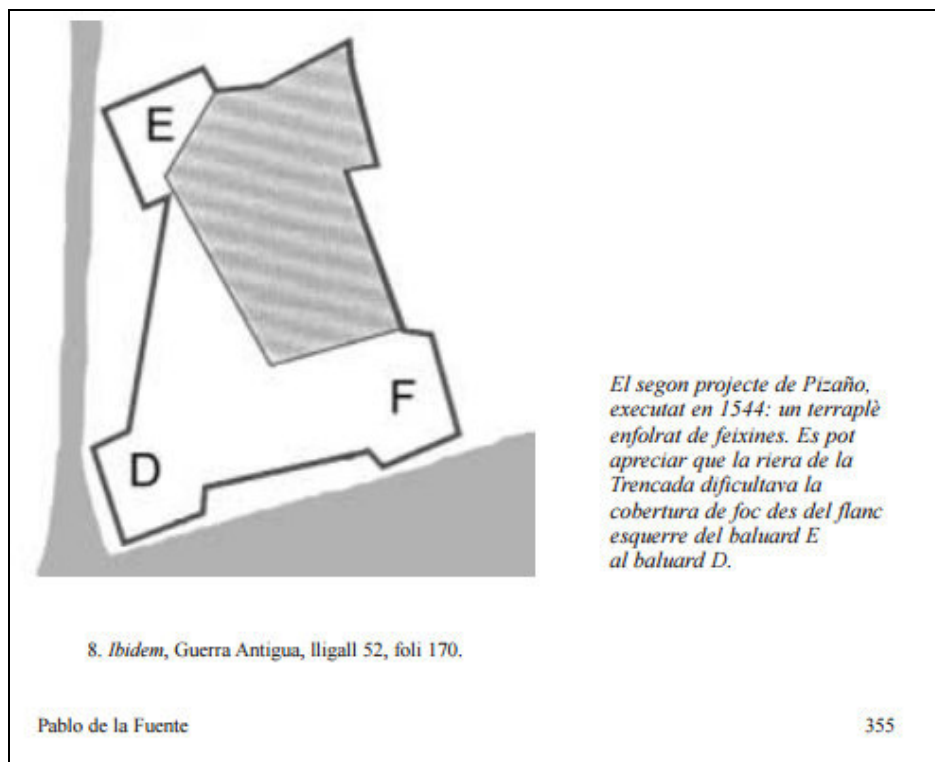
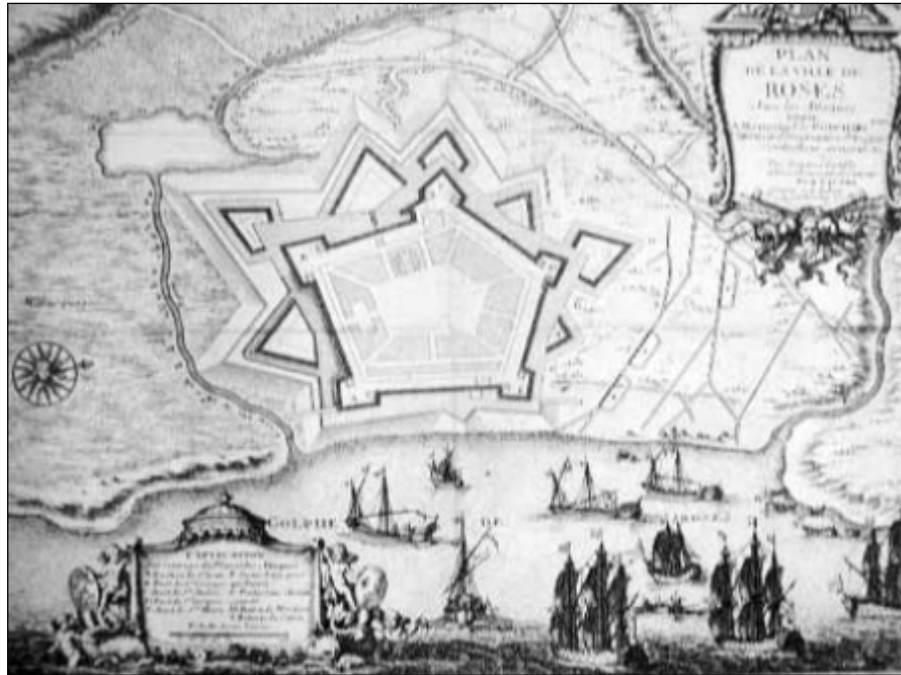

Fig. 10.- Relació de la construcció del conjunt de la Ciutadella vers el curs natural de la riera de la Trecada, segons Pablo de la Fuente (2002:355).

Amb el desviament de la Trecada, Calvi perseguia l'assecamment dels perniciosos aiguamolls que envoltaven la ciutat per tallar les fonts de subministrament d'aigua dolça, la qual permetia la reproducció de microorganismes. Complementàriament, des del punt de vista militar, l'execució d'un fossat sec permetia un fàcil trasllat de tropes i armes. (De la Fuente: 357)

Calvi, en el projecte definitiu de plaça forta (1552), modificà el curs de la Trecada tant per raons militars com civils. La crítica al front format pels baluards D i E de la traça de Pizaño té una implicació hidromorfològica que cal apuntar. El flanqueig cec entre les cares dels baluards D i E –*“impediva che li fianchi... vedersi luno laltro”*– és una conseqüència d'un irregular perfil hidromorfològic motivat pel relleu de la Trecada.

Els reassentaments tant de la Trecada com el del seu ramal oriental excedentari, que amb el pas del temps prendrà el nom de rec d'en Forquilla, es veuran condicionats pels imperatius militars. Sembla evident que era important que ambdós accidents del terreny no es transformessin en autèntiques trinxeres per donar facilitats d'aproximació i cobertura a un possible atacant.

La inclusió del glacis traçat per Calvi va impedir la correcta canalització de les crescudes de la Trecada vers el sector oriental. Prova d'això van ser les formacions pantanoses que s'originaven a ponent de la plaça forta. British Library. Charts, Plans and Topographical Drawings, número 18945.

És per això que el nou llit de la Trecada, sense canviar la desembocadura, pren una forma arquejada a fi i efecte de quedar descobert tant des del camí cobert del glacis com des dels parapets del cos interior. Aquesta necessitat era una condició sine qua non, tal com s'aprecia a la citada relació d'octubre de 1553: mentre la Trecada no fos reasentada no es podien executar les obres exteriors. En el cas del rec d'en Forquilla, que tenia un paper com de curs esporàdic en funció de l'existència de crescudes, sembla evident que, atesos els condicionants militars, era una operació que podia ser executada una vegada acabat el glacis. Tot i això, a la cartografia posterior s'aprecia com al marge oriental de la Trecada afloren els aiguamolls, els quals arriben fins al paupèrrim glacis. Aquest paisatge dista molt de les idees de Calvi. L'objectiu d'assecar aquella àrea no es va aconseguir, un aspecte evidentment relacionat amb la inconclusió de les obres de fortificació. El fet que l'obra que recolzava interiorment el glacis, la contraescarpa, quedés uns tres metres per sota del nivell projectat de la que el terraplenat del glacis no fou acabat. Aquest element presentava l'irregular perfil que documenten les fonts cartogràfiques.

5. 2.- INTERVENCIONS ANTERIORS A LA ZONA

La primera intervenció arqueològica que es va realitzar al recinte de la Ciutadella de Roses fou a l'any 1916, Per Bosch-Gimpera 1934-1936, amb Francesc Cufí, 1938 per part de Francesc Cufí i Francesc Riuró Des de 1945 fins a 1947 es realitzaren noves campanyes, les quals formaven part del *Plan Nacional de Excavaciones*, subvencionades per l'Estat, la Diputació Provincial i el Govern Civil. El lloc escollit fou el puig de l'església de Santa Maria, cap a l'extrem nord-occidental del recinte, on ja Riuró i Cufí havien realitzat antigues cales, així com altres llocs de l'actual terme de Roses i de la mateixa Ciutadella, i hi intervingueren Miquel Oliva, Francesc Riuró i Pere de Palol L'any 1958, Francesc Riuró, aleshores delegat local del *Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas*, tornarà a excavar a la Ciutadella, any des del qual hom pot dir que, malgrat algunes interrupcions, els treballs arqueològics no s'han aturat.

La zona on s'ha realitzat la intervenció que estem descrivint en aquesta memòria, a l'exterior de la ciutadella, es troba emmarcada, a l'oest, per la Riera de la trencada i el baluard de Sant Joan i, per l'est, pel traçat del carrer de Comapedrosa. Es tracta d'una zona en la que no es troba registrada la realització de cap intervenció arqueològica. Tot i que l'indret, ha estat recentment modificat, arran d'una actuació urbanística que va comportar l'enderrocament d'una illa d'habitatges que ocupava l'indret.

L'any 1986 s'aprovà el Pla General d'Ordenació Urbana de Roses (PGOU), el qual preveia l'eliminació dels immobles situats en l'anomenat Pla Especial de la Ciutadella, situats en els solars adjacents al recinte monumental.

A finals del 2000, el Pla d'Excel·lència Turística subscrit entre el Ministeri d'Economia, la Generalitat de Catalunya i el propi Ajuntament de Roses amb l'objectiu d'incidir en la millora urbana i de l'oferta turística de Roses, acordà destinar part de la seva dotació al pagament de les expropiacions de l'entorn de la Ciutadella.

Amb l'aprovació dels justipreus assignats pel Jurat d'Expropiació de Catalunya respecte a quatre finques registrals de l'Avinguda de Rodes (tres habitatges i un bloc de pisos), l'Ajuntament culmina el procés d'expropiacions destinat a la creació d'una gran zona verda contigua al recinte arqueològic de la Ciutadella.

El projecte preveia l'enderroc de les edificacions existents al marge esquerre de la fortificació –al costat de la riera de la Trencada-, per tal de crear un parc urbà d'aproximadament 8.500 m². Amb aquesta actuació es volia oferir una nova visió, lliure de construccions, encarregada de potenciar la monumentalitat del recinte.

L'any 2007 s'enderrocà el darrer edifici existent al marge esquerra de la Ciutadella de Roses, al costat de la Riera de la Trencada. Amb aquest enderroc finalitzà el procés d'enretirada de les construccions d'aquest sector adjacent al recinte emmurallat, la qual cosa possibilitarà el condicionament d'una zona verda.

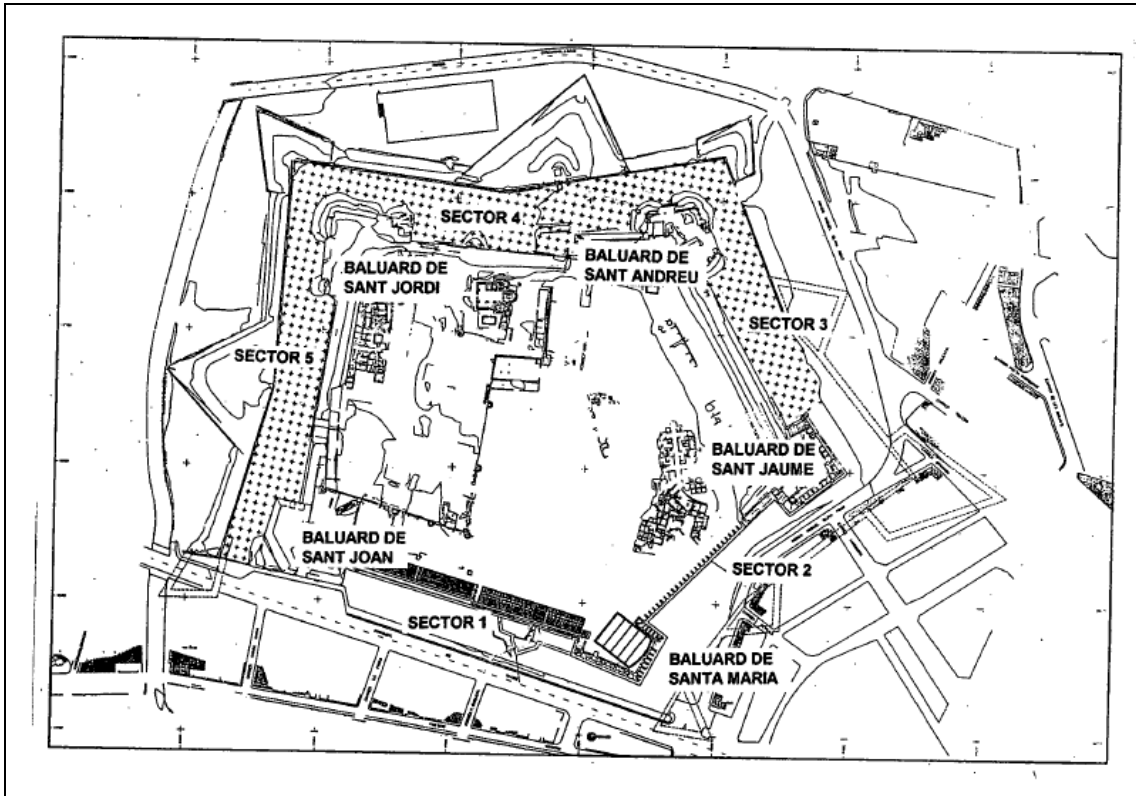

Fig. 11.- Plànol ciutadella de Roses amb indicació dels baluards perimetrals.

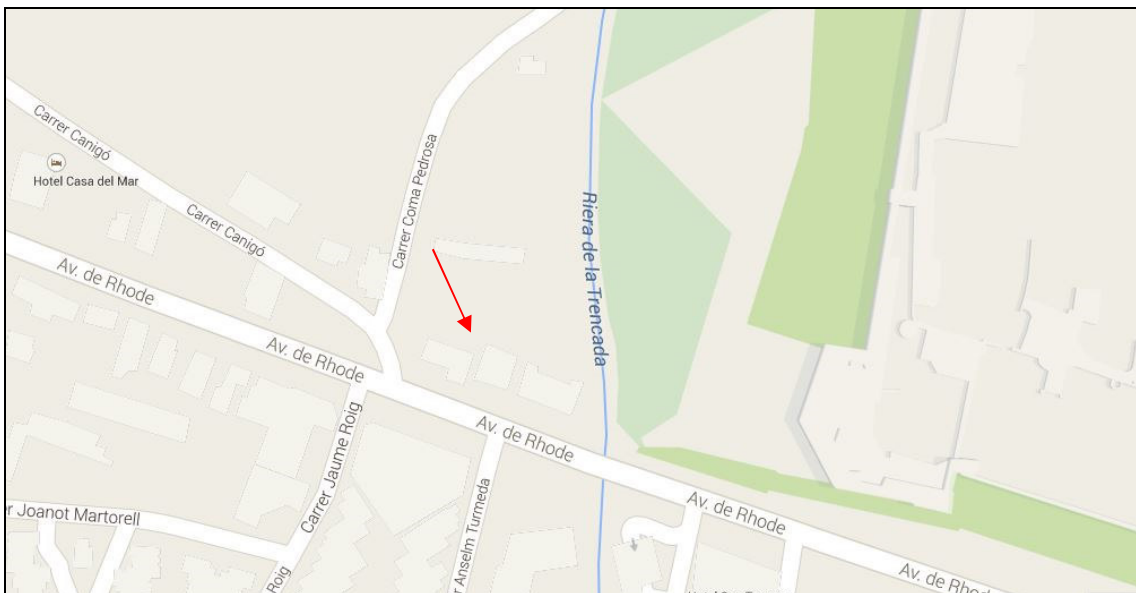

Fig. 12.- Plànol de la zona intervinguda amb la planta de les edificacions existents la zona.

Fig. 13.- Imatge de l'enderroc dels habitatges existents a la zona.

Fig. 14.- Full del reportatge fotogràfic del projecte d'enderroc de l'edifici situat a l'Avinguda de Rhode núm. 27-29. (Font: Ajuntament de Roses).

Fig. 15.- Full del reportatge fotogràfic del projecte d'enderroc de l'edifici situat a l'Avinguda de Rhode núm. 25 i 31-33. (Font: Ajuntament de Roses).

6.- DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

La superfície total de l'àmbit d'actuació on s'ha dut a terme el control arqueològic és de 830 m², el projecte executat recollia les obres provisionals necessàries per a posar en serveis una illa de contenidors soterrats situada a l'avinguda de Rhode, a l'alçada del carrer Comapedrosa. Dins del projecte s'inclouïa l'ampliació de la vorera, la millora de l'accessibilitat en el tram de vorera del costat muntanya i l'ordenació de la cruïlla de l'avinguda de Rhode amb el carrer Comapedrosa.

Fig. 16.- Zona afectada pel projecte d'obra. (Font: Ajuntament de Roses).

L'actuació arqueològica va consistir en el control visual dels rebaixos realitzats per tal de soterrar les arquetes de formigó on hi van encabits els contenidors i d'altre banda en les rebaixos generals de la zona per tal de reordenar la zona amb el canvi de la pavimetació existent. En aquests

treballs s'ha realitzat l'enderroc dels paviments (asfàltic i voreres) i tots els elements afectats per les obres (bordons, rigoles...). El projecte preveia l'ampliació de la vorera uns 3 metres, ocupant l'espai lliure qualificat de viabilitat i que fins el moment s'havia utilitzat com a aparcament públic, entre el pont de la Trencada i el carrer Comapedrosa. En total s'ha obtingut una vorera de 5 metres, de la qual una part s'ocupa amb la plantació d'arbrat d'alineació a l'avinguda de Rhode i entre arbre i arbre s'han situat 3 grups

de contenidors que conformen l'Illa CS 28.

A la zona de la cruïlla entre l'avinguda Rhode i el carrer Comapedrosa s'ha reordenat la pavimentació, amb la nova implantació de llambordí de color negre, pel qual està previst el pas de vehicles. En aquesta cruïlla s'ordena el recorregut de l'aigua de pluja amb la formació d'una plataforma que facilita la connectivitat per els vianants i pels vehicles i la recollida de les aigües de pluja, amb la col·locació d'un paviment provisional de reg asfàltic igual a l'existent fins al moment.

Fig. 17.- Vista de la ubicació on s'ha soterrat la illa de contenidors.

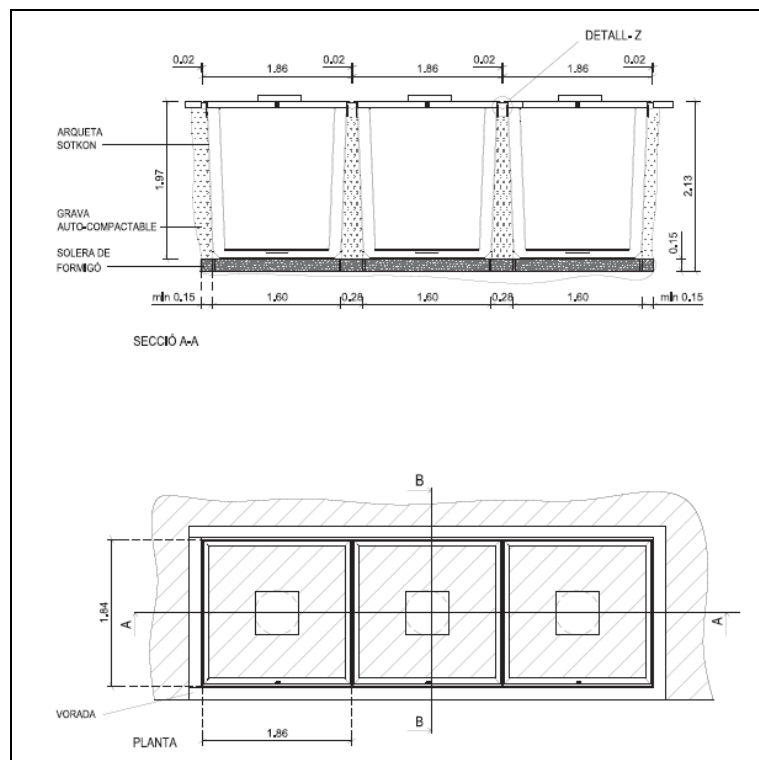

Fig. 18.- Planta i secció de les caixes de formigó dels contenidors soterrats.

La primera actuació va consistir en l'excavació dels rebaixos necessaris per la col·locació dels contenidors. Es varen realitzar tres sondejors, de planta rectangular, amb unes mesures aproximades d'entre 4 i 4,50 de llarg per uns 2 metres de llargària i una fondària d'uns 2,30 metres. El rebaix es va efectuar amb màquina retro-excavadora. Un cop retirat el nivell superficial, format per terres vegetals amb un gruix d'entre 15 i 20 centímetres es va localitzar una capa de formigó corresponent a un nivell de circulació anterior relacionat amb el nivell de pas de els habitatges enderrocats que havien ocupat la zona. Per sota d'aquest nivell es va localitzar una capa de terres d'anivellament, de entre 70 cm i 1,20 metres, amb presència de restes de material de construcció d'època recent que cobrien diversos elements corresponent a serveis d'època recent. Per sota d'aquestes restes, el nivell localitzat responia a nivells geològics, sense inclusions antròpiques format per llims, argiles i sorres amb graves que semblen correspondre a la mateixa tipologia dels dipòsits de platja actual.

La segona actuació va consistir en el control visual de les tasques d'aixecament de la pavimentació existent a la zona de la cruïlla entre l'Avinguda de Rhode i el carrer Comapredosa. Aquesta rebaix va afectar tant sols el nivell de pavimentació i a la seva capa de preparació.

Fig. 19.- Capa de formigó localitzada sota el nivell superficial actual i relacionada amb el nivell de pas de la zona d'habitatges enderrocats a la zona.

Fig. 20.- Vista de les tasques de picatge de la capa de formigó localitzada.

Fig. 21.- Tasques de retirada de la capa superior que es trobava cobrint un nivell d'amortització de la zona.

Fig. 22.- Localització per sota de la capa d'amortització de terres d'una línia de serveis existent.

Fig. 23.- Vista del sondeig un cop finalitzat. S'observen amortitzacions de terres entre les restes de serveis i pavimentacions relacionats amb l'illa d'habitatges existents a la zona.

Fig. 24.- Vista del perfil del primer sondeig realitzat. S'observen successives capes d'amortització de terres. A uns dos metres de fondària la capa freàtica va afectar la base del sondeig.

Fig. 25.- Vista del segon sondeig realitzat. S'observa al perfil la línia de pavimentació antiga corresponent a laavinguda de Rhode. Construïda sobre nivells de terra naturals sense restes antròpiques al seu interior.

Fig. 26.- Detall de la línia de pavimentació localitzada al sondeig 2.

Fig. 27.- Vista del tercer sondeig realitzat, s'observa l'antiga línia de pavimentació de l'avinguda de Rhode i les restes de construcció de xarxes existents de construcció recent.

Fig. 28.- Vista del tercer realitzat un cop finalitzada la seva excavació.

Fig. 29.- Vistes de les tasques de col·locació de les caixes de formigó a l'interior dels sondejos excavats.

Fig. 30.- Detall de les tasques de col·locació de les caixes de formigó a l'interior dels sondejos excavats.

Fig. 31.- Vista de la franja on s'han col·locat els contenidors soterrats un cop realitzada la reposició de la nova pavimentació.

Fig. 32.- Vista de la franja on s'han col·locat els contenidors soterrats un cop realitzada la reposició de la nova pavimentació.

Fig. 33.- Vista de les tasques d'aixecament de la pavimentació existent a la cruïlla entre l' Avinguda de Rhode i el carrer Comapedrosa.

Fig. 34.- Vista de la zona de la cruïlla entre l' Avinguda de Rhode i el carrer Comapedrosa un cop finalitzades les tasques de retirada de la pavimentació existent.

7. CONCLUSIONS

L'indret on ha estat realitzada la intervenció de control dels rebaixos de soterrament dels contenidors projectats, correspon al pas de la riera de la Trencada. Aquest curs fluvial neix als relleus del Puig saquera enmig de la urbanització del Mas Fumats a la cota de 250 m. A l'altura del Molí Vell de Can Coll, a uns 50m, se li afegeix el cabal del rec del Mas dels Arbres que neix al Puig Alt a la cota 450 m. La riera de la Trencada passa entre la urbanització Mas Matas i la Ciutadella, abocant directament al mar a l'altura de l'hotel Terrassa. Aquest fet, ha estat cabdal pel que correspon a la seva ocupació. La zona no fou mai ni ocupada ni construïda a l'antiguitat, a l'època moderna exercí de límit físic a l'est de les muralles occidentals de la ciutadella, i no fou fins a temps força actuals, amb la construcció de la canalització del curs inferior de la riera que es va urbanitzar la zona, amb la instal·lació a l'indret de diversos habitatges. La zona ha estat recuperada recentment, l'any 2088, amb l'enderroc d'aquests habitatges. Amb l'obra realitzada s'està millorant la reordenació d'aquest espai.

Les tasques de control arqueològic dels rebaixos projectats per l'obra van donar resultats arqueològics negatius. La zona es trobava molt alterada per la construcció de serveis i per les fonamentacions del habitatges de cronologia recent i foren observables en el perfil sud dels sondejos realitzats les diferents capes d'asfalt del vial corresponent a l'Avinguda de Rhode.

Constatem, que el seguiment arqueològic dels moviments de terres realitzats no va permetre documentar l'existència de cap resta arqueològica a l'indret. En el cas de les zones on es va aprofundir per tal d'encabir les caixes de formigó dels contenidors, el rebaix realitzat, a uns 2'50 metres de profunditat, va arribar a la cota del subsòl natural i per tant podem afirmar que és totalment improbable existència de restes arqueològiques en aquest punt. Ara bé, la resta de la zona fou tan sols afectada a nivell de canvi de la pavimentació existent i per tant, no podem valorar la possible existència de restes arqueològiques per sota del nivell de rebaix de l'obra.

Maribel Fuertes Avellaneda / Tel.657.30.45.88/ mbfuertes@gmail.com

En conclusió, podem afirmar que la realització de les obres per soterrar l'illa de contenidors CS-28 i ordenació de l'entorn al carrer Comapedrosa-Avda. de Rhode l'entorn del carrer Comapedrosa-Avda. De Rhode no va afectar a cap resta de tipus arqueològic.

Maribel Fuertes Avellaneda

Girona, 13 de desembre de 2015

8.- BIBLIOGRAFIA

BAIG, M., 1988, La vila de Roses en els segles XVI i XVII. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 21, Figueres. p. 135-206.

CASTELLS, R., CATLLAR, B., RIERA, J., 1994, *Atlas. Ciutats de Girona*, Col.legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona.

DE LA FUENTE, P., 1998, Les fortificacions reials del golf de Roses en època moderna, *Roses*, p. 128 i següents pel barri del port i per les tores medievals

De la Fuente, P., 2002, *Aigua, ciutat i territori a la Roses renaixentista*, AIEE, núm. 35. p. 354 i següents.

DIAZ, C., PALOU, M., PUIG, A. Ma., 1998, La ciutadella de Roses. *Quaderns de la Revista de Girona*, 77, Diputació de Girona.

PUIG GRIESSENBERGER, A.M., 1997, *Memòria d'Excavació. La Barbacana del Portal de Mar de la Ciutadella*. Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, març-Abril 1996. Inèdita.

PUIG GRIESSENBERGER, A.M., 2006, Seguiment arqueològic de les obres al solar de l'Avinguda de Rhode 81-83 – Hotel Marina, Roses (Alt Empordà). *Actes de les VIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona, Roses*, 6 i 7 d'octubre de 2006. P. 457-459.

PUIG GRIESSENBERGER, A.M., PUJOL HAMELINK, M., VIEYRA BOSCH, G., CARRASCAL PARDO, C., 1994, *Annals de l'IEE*, núm. 27, Figueres. 19-41.

PUIG GRIESSENBERGER A. MA., CARRASCAL PARDO, C., VIEYRA BOSCH, G., TEIXIDOR MURLA, M., 1995, L'evolució urbana a l'antic solar de la vila medieval de Roses (dels segles V al XVII). *Annals de L'IEE*, núm. 28, Figueres, P. 43-69.

PUJOL I HAMELINK, M., 1997, La vila de Roses (segles XIV – XVI), *Roses*, 1997, p. 68, 82 70, 86 i 94.

TARRÚS, J., MARTÍN A., NIETO, X., 1989, LA CIUTADELLA DE ROSES, *Institut d'annals empordanesos*, vol 22. P. 315-331.

ANNEX 1

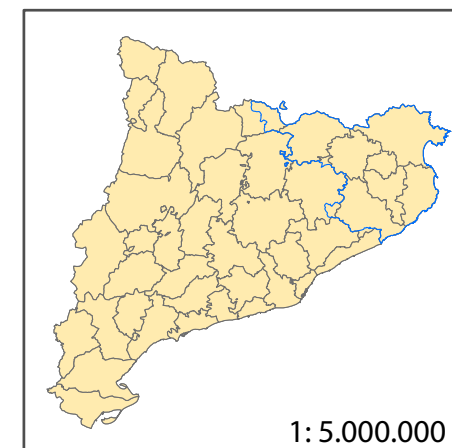
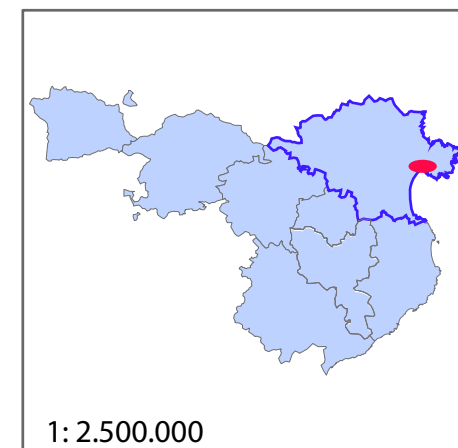
PLANIMETRIA

Full. 01.- Localització geogràfica

Full. 02.- Plànol de l'obra. Zona afectada

ICC. ETRS89. FULL 313-84. ROSES. BASE ORTOFOTO 1: 5.000
 COORDENADES UTM: x: 513706.3 y: 4679372.8

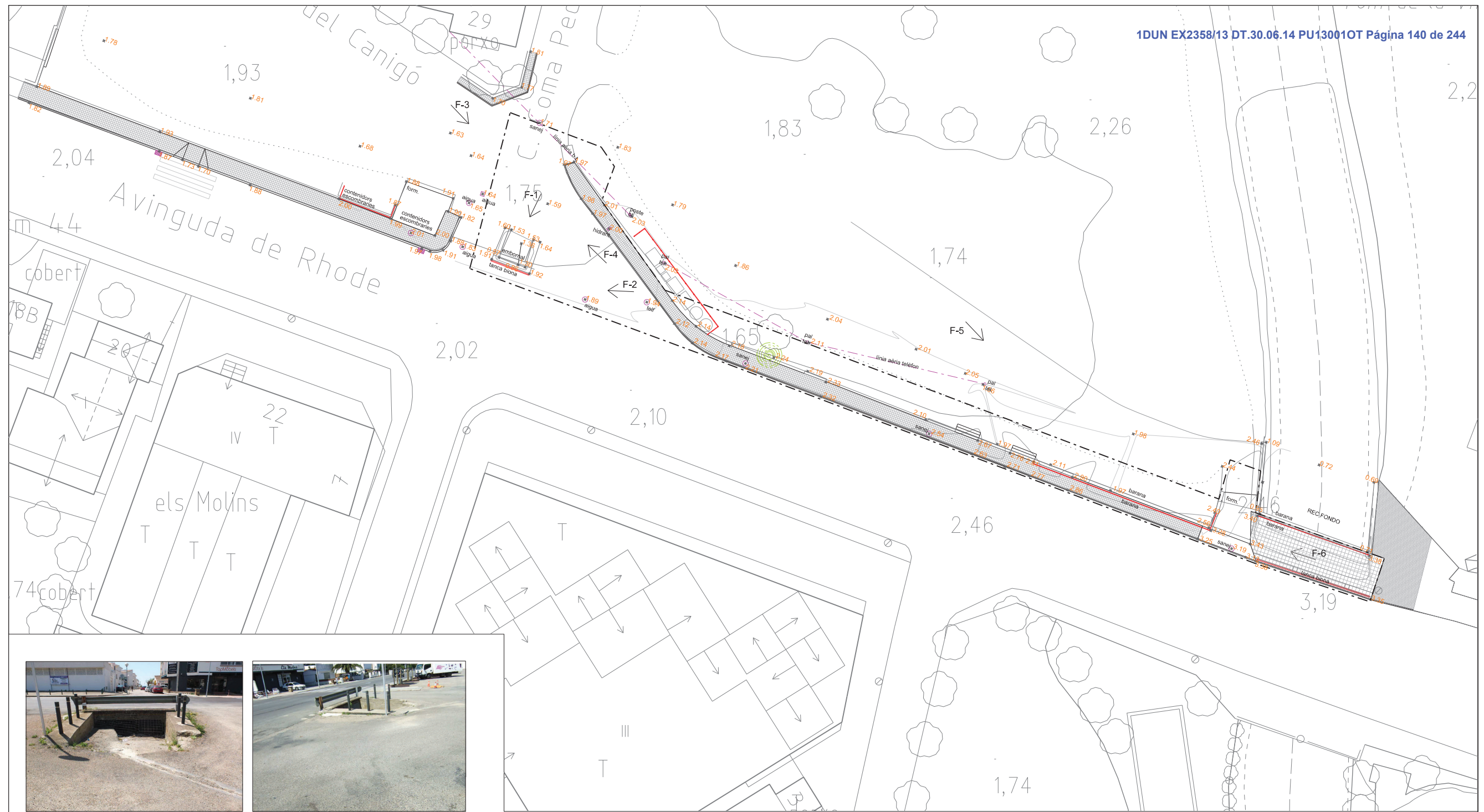

FOTO - 1

FOTO - 2

FOTO - 3

FOTO - 4

FOTO - 5

FOTO - 6

 Ajuntament de Roses
Urbanisme

PROJECTE
PROJECTE D'OBRES PROVISIONALS PER SOTERRAR
L'ILLA DE CONTENIDORS CS-28 I ORDENACIÓ DE L'ENTORN
AL CARRER COMAPEDROSA - AVDA. DE RHODE

REDACTORS DEL PROJECTE
CRISTINA CASAS FACERIAS / arquitecta - cap de departament

ESCALA
A3:1/400

PLÀNOL

PLANTA ESTAT ACTUAL

DATA	NÚMERO
JUNY 2014	3
REFERÈNCIA	FULL
PU13001OT	1 de 3